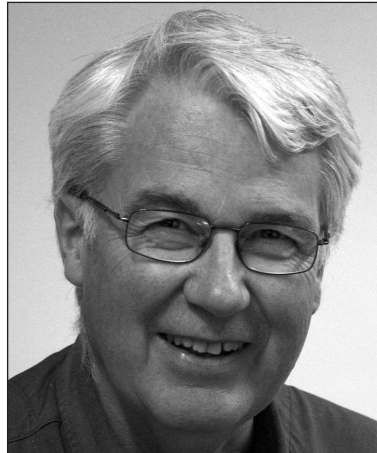

Innovasjonsstrategien praksisrettet aksjonsforskning

Av Gisle Johnsen og Jarle Sjøvoll

I dette temaheftet videreutvikler vi idéer og metoder som nyttes innenfor aksjonsforskning, slik at vi får fram denne kraftfulle strategiens endringspotensial innenfor målrettet forbedringsarbeid i skolesektoren. Vi tar opp ulike aspekter knyttet til aksjonsforskningens grunnlag – røttene, strategiene og metodene - og vi gir noen eksempler på bruk av praktisk aksjonsforskning. Vi bygger på strategien til Schmuck's (2006) perspektiver på praktisk aksjonsarbeid, samtidig som vi utvikler vår egen aksjonsrettede endringsstrategi.

Gisle H. Johnsen, *Dosent. Cand. Ped. Spec.*, 1989 ved Statens Spesiallærerhøgskole. Spesialisering i rådgivning, Norges Pedagogforbund, 1997. Han har arbeidet i grunnskolen og pedagogisk psykologisk tjeneste, leder ved PPT-Salten i perioden 1993-1999 og nå tilsatt som dosent i spesialpedagogikk ved Høgskolen i Bodø. Hans forskningsinteresser omfatter utvikling av ulike veiledningsstrategier samt tilpasset opplæring i et individ- og systemperspektiv.

Jarle Sjøvoll, *Professor, PhD.* 1999. Han arbeider som professor i lærerkunnskap ved Profesjonshøgskolen, Høgskolen i Bodø. Tidligere erfaring fra grunnskole, som pedagogisk-psykologisk rådgiver og leder av den pedagogisk-psykologiske tjenesten i Midt-Finnmark. Undervisnings-, leder- og forskererfaring fra høgskole, og universitet og leder nå prosjektet "Praksisrettet veiledning i grunnopplæringen (PVG)"

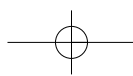
INTRODUKSJON

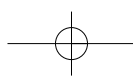
I mediene er vi for tida opp-tatt av at norsk skole ikke holder mål. Internasjonale undersøkelser viser at norske elever presterer dårligere enn det samfunnet med rimelighet kan forvente. I en skole der det synes å være behov

for betydelige forbedringer, kan aksjonsforskning være ett av virkemidlene som kan tas i bruk.

Aksjonsforskning handler om hvordan *forskere og praktikere* i fellesskap kan samarbeide om å tilrettelegge og gjennomføre forbe-

dringsarbeid i grunnopplæringen. Utgangspunktet for å tilrettelegge aksjonsforskningstiltak er at forskere og praktikere sammen ønsker å utforske praksis: Hvordan foregår praksis? Hva er godt og hva er dårlig? Hva trenger vi å forbedre og hva slags tiltak og virkemidler kan tas

i bruk? Ved å arbeide sammen kan forskere og praktiskere utvikle ny kunnskap, samtidig som både organisasjoner og personer lærer. I denne artikkelsamlingen viser vi hvordan man kan ta i bruk en bestemt strategi for å forbedre praksis. Vi refererer også til noen konkrete eksempler, om hvordan denne strategien kan gjennomføres. Den valgte aksjonsforskningsstrategien gjennomføres trinnvis med et overliggende tema som vi gjerne benevner som *Praksisrettet aksjonsforskning som forbedringsstrategi*. Fokus er altså aksjonsforskning som metode med klargjøring av hvordan aksjonsforskning forløper fra planlegging gjennom dokumentasjon av innsamlede data, evaluering og fram til at resultatene foreligger.

Vi henvender oss til lærere og ledere på alle nivå innenfor grunnopplæringa, til ansatte i den pedagogisk-psykologiske tjenesten, ulike veiledningstjenester, lærerutdanninga og spesielt til studenter på alle nivå innenfor lærerutdanning og andre med interesse for aksjonsforskning, aksjonslæring og organisasjonslæring. Temaet angår kort fortalt alle som interesserer seg for forskningsbasert praksis og systematisk aksjonsvirksomhet for å kunne forbedre praksis.

OM AKSJONSFORSKNING

Når vi opplever behov for å gjennomføre forbedringer i

egen yrkesutførelse, vil både personlige forhold og individets relasjon til den helhetlige yrkessituasjonen bli fokusert. Det innebærer at endringer i egen yrkesrolle også påvirker andre menneskers rolle. Aksjonsforskning med ambisjoner om å forbedre praktisk yrkesutførelse griper dermed inn i de fleste funksjonene i en organisasjon.

Initiering av et aksjonsforskningsprosjekt starter gjerne ved at vi studerer oss selv og vår egen yrkessituasjon med sikte på å klargjøre behov for å endre egen yrkesutførelse. Tidlig i denne prosessen tar vi gjerne i bruk egnede evalueringstrategier for å kunne analysere den oppfølgende praksis. Aksjonsforskerens oppdrag blir i slike tilfelle å legge til rette for kartlegging av egen jobbutførelse med sikte på å klargjøre ståsted og funksjon i en helhetlig arbeidssituasjon.

Aksjoner kan bestå i å planlegge nye systematiske rutiner for å prøve ut praksis ved å innføre noe nytt, der hensikten er forbedring av gjeldende praksis. Aksjonsforskning bygger på idealer om å være endringsorientert, deltakende og demokratisk. Forskningens mål er derfor å kunne bidra med forbedringer og endringer, samtidig som vi bygger på deltakerens bidrag i prosessen. Gjennom evaluering, refleksjon og tolkning gjennomføres forbedringer og justeringer, inntil vi finner fram til ny praksis. Hele prosessen

underlegges kontinuerlige kritiske analyser og vurderinger.

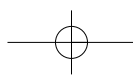
Å PLANLEGGJE FORSKNINGSDSIGN

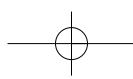
Det overordnede målet med den praksisrettede aksjonsforskningen er ønsket om å oppnå forbedringer. De kontinuerlige forbedringers "tre ansikter" består ifølge Schmuck (2006) i å etablere:

- a) *En refleksiv praksis*. Det stilles spørsmål med hva vi gjør, hvorfor gjør vi det vi gjør, hva virker effektivt eller ineffektivt, samt etablere møter eller rammer for å kunne reflektere.
- b) *Problemløsning*. Dette dreier seg om å finne fram til løsninger på problemene, hvor skal vi nå? Og hvordan kommer vi så dit?
- c) *Aksjonsforskning*. Det består med andre ord i å utvikle designet som skal ligge til grunn for forskningen. Selve aksjonen eller gjennomføringen av tiltakene innebærer at det gjennomføres et konkret prosjekt i praksis.

TO SPESIFIKKE DESIGN FOR AKSJONSBASERT FORBEDRINGSARBEID

Schmuck (2006) skiller mellom to ulike modeller for praktisk endringsrettet aksjonsforskning. Den *responsive aksjonsforskningen* som baserer seg på forskningsresultat som allerede

Innovasjonsstrategien praksisrettet aksjonsforskning

finnes, eller utvikles, i en første prosjektfase, og *proaktiv aksjonsforskning* som i større grad er tiltaks- og handlingsorientert. Utgangspunktet for aksjonene er dermed forskjellige, men hvor ønske om forbedringer nyttes uansett som begrunnelse.

Responsiv aksjonsforskning tilrettelegges ifølge Schmuck (2006) i seks trinn:

Disse følges om lag på samme måte som innenfor det proaktive designet, men gjennomføres i en annen rekkefølge.

1. Data samles inn og systematiseres

Disse blir samlet inn ved bruk av tilpassede metoder som skjemaer, logg, høringer, refleksjonsnotater, observasjoner, intervju etc.

2. Analyse av data

Deretter følger tolkning og kategorisering av innsamlede data. Det kan gjøres ved å reflektere samtaler med deltakere, analysere logg og notater etter samtaler med kollegaer, analyser og konsekvensdrøftinger.

3. Tilrettelegge forandringer

Her fremkommer evaluering, refleksjon og kritisk tenkning omkring innsamlede data. (Etablering av alternative metaposisjoner). Vurdering av tiltak og valg av nye måter å fungere på.

4. Prosjektet realiseres.

Muligheter og begrensninger overveies sammen med visjoner, formål, håp

og bekymring. Refleksjon og analyse over tidligere praksis kan være med på å utforme tanker om ny praksis. Her fremkommer også avgrensninger og problemløsninger.

5. Utprøving av ny praksis

Ny praksis blir prøvd ut samtidig som ny praksis evalueres.

6. Ny innsamling av data

Data blir samlet inn for eventuelt å justere ny praksis, hvor også ny syklus kan initieres.

Utgangspunktet for *proaktiv aksjonsforskning* gis oftest i praktiske, klart avgrensede problemer, hvor aksjonen eller handlingene står i fokus i en tidlig fase under prosjektutviklingen. I startfasen reflekteres det over ideer og hvilke tiltak som skal prøves ut. Kombinasjoner av refleksjoner og valg av problemløsningsstrategier fungerer gjerne i et samspill, (Schmuck 2006).

Modellen beskriver seks trinn i den proaktive aksjonsforskningen:

1. Ønsket utvikling og barrierer formuleres

Visjoner, formål, håp og bekymringer. Refleksjon og analyse av tidligere praksis kan være med på å utforme tanker om ny praksis. Avgrensning og problemløsning.

2. Aksjonen iverksettes – utprøving av ny praksis

Ny praksis blir prøvd ut, samtidig som den nye praksis evalueres.

3. Datainnsamling

Data blir samlet inn ved bruk av tilpassede metoder som skjemaer, logg, høringer, refleksjonsnotater, observasjoner, intervju etc.

4. Analyse og tolkning av data

Deretter følger tolkning og kategorisering av innsamlede data. Det kan skje ved å reflektere over samtalen med lærerne, analysere logg og notater etter samtaler med kolleger samt analyser og konsekvensdrøftinger.

5. Alternative praksishandlinger velges

Evaluering, refleksjon og kritisk tenkning omkring innsamlede data. Etablering av alternative metaposisjoner. Vurdering og valg av nye måter å fungere på.

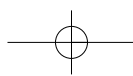
6. Justering av ny praksis

Det innebærer en "finvurdering". Skal noe justeres/endes ut fra tolkning av ny informasjon?

I de ulike prosjektene som tas opp i de påfølgende artiklene, vil det bli gitt konkrete eksempler på hvordan ulike design gjennomføres i praksis.

IMPLEMENTERING AV "LÆRERFORUM"

Med utgangspunkt i det tyske nettstedet "Lehrerforum" er det nå utviklet et tilsvarende norsk "Lærer-

forum" tilpasset norsk språk og kultur. Nettstedet *www.laererforum.net* med sitt distanseovergripende forum reflekterer problemer, slik de oppleves i praksis av lærere, studenter og andre interessenter. Nettstedet betjenes av et profesjonelt veilederteam med oppgave å reflektere og gi tilbakemeldinger på ulike spørsmål med referanse til grunnopplæringens målsetting om at alle elever har rett til tilpasset opplæring. Teamet ledes av koordinator som også kan etterspore innlegg med støtende innhold og eventuelt slette dem eller kontakte forfatteren om ønskelig. Brannmurer reduserer også mulighetene for uheldige elementer i innleggene. Vi skiller for øvrig mellom rådgiver og rådsøker, hvor førstnevnte har en profesjonell rolle og kompetanse, mens rådsøker egentlig kan være hvem som helst. Veiledningen vektlegger i stor grad den humanistisk, prosessorienterte tradisjon med ansvarliggjøring av både rådsøker og rådgiver. Det er for øvrig verdt å merke seg at når veileder mottar brukerens tekst, har sistnevnte allerede gjennom sine utsagn fortolket og nedtegnet sine opplevelser som veileder igjen leser og oppfatter i relasjon til sin bakgrunn. For å styrke rådgivningen må veileder følgelig reflektere disse fortolkningene som bakgrunn for sine oppfølgende kommentarer. Nettstedet bygger også på det sosiokulturelle og grunnleggende læringssynet om

idespredning med muligheter til å lære av og med hverandre.

Et hovedmål med forumet er at det skal åpne for at registrerte brukere kan stille aktuelle, praksisrelaterte spørsmål til nytte for skolen. Her kan nevnes uro, mobbing, vold og læreres truende helse i møte med utfordrende elever (Sieland, 2007).

Formålet var følgelig:

1. Å utvikle "Lærerforum" til et tjenlig, norsk-kulturelt betinget nettsted og -veileder i grunnopplæringen
2. Å utvikle et tilhørende profesjonelt veilederteam med evne til å besvare og reflektere innkomne spørsmål og case

Aksjonen besto dermed i:

1. Implementering: Å utvikle og transformere tyske "Lehrerforum" til det norske nettstedet "Lærerforum"
2. Nettverksbygging: Å informere og motivere kollegaer, lærerstudenter og skoler til å ta "Lærerforum" i bruk, slik at disse gjennom innlagte praksisbaserte spørsmål og case kan bidra til å utvikle "Lærerforum"
3. Kompetanseutvikling: Å utvikle et profesjonelt veilederteam som kan ivareta nettveiledningen samt motivere brukere til aktiv deltagelse

ET PROAKTIVT AKSJONS-FORSKNINGSDESIGN

Tiltaket startet med oppfølgende refleksjoner og erfaringer fra det tyske nettstedet med tilhørende utvikling og tilpasning av norske Lærerforum.

Se Fig. 1. (Øverst neste side)

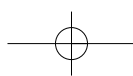
FORELØPIGE RESULTAT

I det følgende oppsummeres resultater fra erfaringene med nettstedets utprøvningsversjon, de benyttede evalueringmetoder sammen med justeringer som en følge av evalueringen. I milepelsevalueringen, juli 2007 ser vi følgende resultater med utgangspunkt i forumets innlagte - og oppfølgende statistikk.

I tiden august 2006 til juli 2007 hadde ca. 2700 personer besøkt "Lærerforum".

Se Fig. 2. (Neste side)

"Besøkere/lesere" inkluderer anonyme lesere, registrerte brukere samt profesjonelle veiledere. De registrerte brukerne er ansvarlige for de 104 innlagte case med tilhørende ønske om veiledning. Veilederne består av ni tilsatte ved lærerutdanningene ved høyskolene i Bodø og Nesna, tre fra den pedagogisk-psykologiske tjenesten, foruten en lærer med omfattende praksis fra grunnskolen. Disse har gitt 231 kommentarer til de innkomne case, noe som med andre ord er noe over to veiledninger pr. innlegg. Det fremkommer her et betydelig antall

Innovasjonsstrategien praksisrettet aksjonsforskning

Fig. 1 Utvikling av "Lærerforum" – et proaktivt aksjonsforskningsdesign (Schmuck, 2006)

Startfase	Aksjoner	Vitenskapsteoretisk bakgrunn, Barrierer, etikk Metoder	Evaluerer	Justert praksis
Tyske "Lehrerforum" som idégrunnlag for norske "Lærerforum"	Utvikle norske "Lærerforum" Utvikle veiledergruppe	Logisk-positivistisk tilnærming - Kvantitativ metode Hermeneutisk tilnærming - Kvalitative data	Evaluerer aksjoner sett i lys av innsamlede data	Nye utgaver av "Lærerforum". Utvikling og fornying av veilederlaget
Refleksjon	Mulige barrierer Etiske Refleksjoner	Utvikle aktuelle datainnsamlingsmetoder	Reflektere mulige tilpasninger av formålene	Formidling, info til skoler og lærerutdanning om praksisnære "Lærerforum"

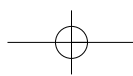
Fig. 2. Aktiviteter i Lærerforum – en oversikt pr. 3. juli 2007

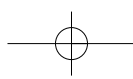
Variabler	Verdier
Antall innlagte case til flg. tema; - "Praksisrettet veiledning i skolen" - "Nyutdannede og nytilsatte lærere" - "Aktuelle tips og råd"	78 26 – Til sammen; 104 20
Besøkere/lesere	2690
Brukere, registrerte	52
Antall veiledninger (Biveiledere og profesjonelle veiledere)	231
Veiledere, profesjonelle	11

uregistrerte besøkere med interesse for å lese og reflektere over innleggene, men med manglende anledning til å kommentere disse. I den tilsvarende kvalitative tilnærmingen viste det seg at åtte av de elleve veilederne

svarte på det halvstrukturerte spørreskjemaet. Her fremkom det at den redigerte forside gav et godt førsteinntrykk med gode avklaringer om hvordan "Lærerforum" kunne anvendes, men at sida likevel av leserhensyn burde

kortes noe ned og avgrenses til noen få hovedpunkter. Det ville gi bedre oversikt med tydeligere informasjon om anvendelsen av forumet, særlig for de som besøker nettveilederen for første gang.

Gisle Johnsen og Jarle Sjøvoll

De oppfølgende artiklene gir for øvrig et bilde av de konkrete delprosjektene samarbeidspartnerne våre jobber med. Siden deler av den pedagogisk-psykologiske tjenesten (PPT) i landsdelen skulle være en aktiv samarbeidspartner, ble det også vesentlig å informere de involverte kontorene om formålet med prosjektet.

OPPSUMMERING

Den første evalueringen viser at det er en oppgave å utfordre og bevisstgjøre veilederne til å gå inn i spørrende veilederroller, fremfor å gi normative svar. Den nettbaserte veiledningen bør med andre ord ikke preges av for mange opplevelser av hva som er "rett" og "galt", men heller utfordre rådsøkere og veiledere til mer gjensidige, oppfølgende re-

fleksjoner, hvor temaet belyses skritt for skritt. Men samtidig er det noen ganger rimelig å gi mer konkrete, kunnskapsbaserte eller normative svar. Et aktivt, deltaende veilederteam kan gi oppfølgende refleksjoner som også kan komme rådsøker best mulig til gode. Etter hvert som "Lærerforum" finner sin form vil nettveilederen kunne være et aktivt, kommuniserende redskap innen den praksisnære lærerutdanning, grunnopplæring og pedagogisk-psykologisk tjeneste. Det er fortsatt vesentlig å utvikle og spre erfaringer om forumets muligheter og begrensninger.

REFERANSER

Norgeslexi – PaxLeksikon:
www.norgeslexi.com/palex/

- alfabetet/a/a04.html - 85k*
Schmuck, R.A.(2006). *Practical Action Research for Change*. 2nd edition. Thousand Oaks. California: Corwin Press
- Sieland, B. (2007). *Lehrerforum, prosessevaluering*. Forelesninger og refleksjoner ved universitetet i Luneburg og Høgskolen i Bodø, høsten 2006
- Sjøvoll, J. (2008-1). *Praksisrettet Veiledning i Grunnutdanningen* (PVG). Høgskolen i Bodø
- Sjøvoll, J. og Skogen, K. (red) (2008) *Aksjonsforskning – forsker og praktiker i samarbeid om forbedringer*. Profesjonshøgskolen. Høgskolen i Bodø
- Tiller, T. (1999) *Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen*. Kristiansand S: Høgskoleforlaget.
- Tiller, T. (2004) *Aksjonsforskning i skole og utdanning*. Kristiansand S: Høgskoleforlaget.

Gisle Johnsen
Høgskolen i Bodø
LUKK, 8049 Bodø
E-post: Gisle.Johnsen@hibo.no

Jarle Sjøvoll
Høgskolen i Bodø
LUKK, 8049 Bodø
E-post: Jarle.Sjoevoll@hibo.no

